

Arbetsmiljöverket

2025-02-11

Martine Syrjänen Stålberg
08-782 91 24
martine.syrjanen@tco.se

Remiss från Arbetsmiljöverket - förslag till ändring gällande asbest, i föreskrifterna om risker vid vissa typer av arbeten, gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön och medicinska kontroller i arbetslivet (tre ändringsföreskrifter)

diarienummer: 2024/060237

Förslag från Arbetsmiljöverket på tre ändringsföreskrifter kopplade till asbest.

Bakgrund:

TCO har fått tillfälle att yttra sig över förslag om ändring i Arbetsmiljöverkets föreskrifter och allmänna råd om:

- risker vid vissa typer av arbeten (AFS 2023:13),
- gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön (AFS 2023:14)
- medicinska kontroller i arbetslivet (AFS 2023:15).

Förslag grundade på EU-direktiv 2023/2668

Genom dessa ändringsföreskrifter kommer EU-direktiv 2023/2668 implementeras, som ändrar direktiv 2009/148/EG om skydd för arbetstagare mot risker relaterade till exponering för asbest i arbetet. Direktivförändringarna medför bland annat en sänkning av hygieniskt gränsvärde för asbest till en tiondel av dagens värde (från nuvarande 0,1 fibrer/cm³ till 0,01 fibrer/cm³). Luftgränsvärdet anges i AFS 2023:14 om gränsvärden för luftvägsexponering i arbetsmiljön.

Direktivförändringarna medför också ändringar i 3 kap. AFS 2023:13 (arbete med risk för exponering för asbest) och en ändring i 6 kap. AFS 2023:15 (medicinska kontroller), genom bl.a. skärpta hanteringsrutiner och utökade krav på utbildning.

Förslag utöver direktivkraven

Eftersom minimidirektivet medger att myndigheten utöver miniminivån kan införa hårdare krav än direktivet, har Arbetsmiljöverket valt att göra detta. Delar som går utöver direktivet är följande (samtliga i 3 kap AFS 2023:13, arbete med risk för exponering för asbest):

- Bestämmelse om skyddsutrustning (3 kap. 24 §),
- Miniminivå på luftomsättning i inneslutning (3 kap. 36 §),
- Slussning i tre steg (3 kap. 36 §),

Alla krav som går utöver direktivet har enligt Arbetsmiljöverket gällt som praxis i många år Sverige.

Arbetsmiljöverket konstaterar i remissunderlaget: ”Koncentrationen av asbest i luften i inneslutning under en rivning eller sanering kommer alltid att vara långt över gränsvärdet under arbetets gång”, varför det är avgörande med personlig skyddsutrustning och att teknisk utrustning i form av ventilatorer med hög filtrering av luften används i inneslutningen.

En sänkning av gränsvärdet uppges inte i praktiken innebära förändringar eftersom ”all sanering eller rivning av asbesthaltigt material vid renovering, ombyggnad eller tillbyggnad utförs med fullständig skyddsutrustning av de företag som har ett asbesttillstånd för rivning.” För att minimera exponering för asbest och inte sprida fibrerna vidare ska handskar och lämpliga skor eller stövlar användas där det finns risk för exponering. Fullständig och heltäckande personlig skyddsutrustningen är praxis sedan länge och riktlinjer är framtagna mellan myndigheten och arbetsmarknadens parter om vilken personlig skyddsutrustning som minst ska användas. Arbetsmiljöverkets erfarenhet från inspektioner och tillståndsgivning är att de utökade punkterna i bestämmelsen gällande skor, stövlar och handskar redan tillämpas.

TCO:s synpunkter och reflektioner:

TCO välkomnar sänkning av gränsvärde, precisering av definition, skärpning av både utbildning och arbetsgivarens undersökningsansvar för asbest, borttagande av undantag, förtydligade krav på skyddsutrustning, utökade medicinska kontroller, med flera förslag. Många viktiga förbättringsåtgärder föreslås, för ökad kunskap och uppmärksamhet, minskad exponering samt säker hantering. Asbestutbildning för arbetstagare som kan exponeras för asbestfibrer men som inte själva arbetar med asbest

eller asbesthaltigt material, är angeläget, liksom fler medicinska kontroller med tjänstbarhetsintygsbedömning för berörda.

Vad gäller innehållslig utökning i asbestutbildning är det viktigt att befintliga utbildningar anpassas utifrån längd, format och kunskapsinnehåll, för att stämma överens med direktivets krav. Det är angeläget att direktivets kunskapsdjup nås och att deltagarna får lära sig tillämpa kunskapen praktiskt, så att skyddsnivån säkerställs. Det kan vara lämpligt att höra även de som är mottagare av utbildningen - t ex genom deras fackliga företrädare - för att få en nyanserad bild av om direktivkraven kan täckas av utbildningen (inte enbart höra arbetsgivare och utbildningsföretag).

Arbetsmiljöverket kommenterar i remissunderlaget att gränsvärdessänkningen inte innebär praktiska förändringar då "all sanering (...) utförs med fullständig skyddsutrustning". Det kan vara en förenklad bild. Mycket asbestarbete sker enligt regelboken men inte vid alla tillfällen. Medial granskning av asbestförekomst, sanering och tillståndsgivning i bland annat byggbranschen uppvisar allvarliga systematiska brister, och berörda fackförbund har liknande erfarenheter. Tillståndsgivningen och tillämpningen behöver vara säkra i alla led.

Vad gäller arbetstagare som utför asbestarbete i låg omfattning (<50 h/år), är det bra att dessa nu ska omfattas av medicinska kontroller (t. ex. forskning, utveckling och analys eller vid tillfällig bearbetning av material, som borring av enstaka hål i bakstycken på gamla elskåp/säkerhetsdörrar, vilka tidigare ofta innehöll asbest). Arbetsmiljöverket kommenterar: "Detta borde vara en minskande grupp då mer och mer asbest saneras bort och det blir mindre risk att stöta på asbest vid dessa arbeten." En minskande grupp är inte samma som en försumbar grupp, utan försiktighetsåtgärder är viktigt i varje enskilt fall. Även lite asbest, hanterat på fel sätt, kan få oönskade och allvarliga effekter.

Bestämmelsen om att rivning/sanering av asbest ska prioriteras före att bygga in asbest (3 kap. 11 a § i AFS 2023:13), kommenteras av Arbetsmiljöverket i konsekvensutredningen: "Det är inte ett tvingande krav att alltid sanera eller riva bort asbest men åtgärden ska prioriteras före annan hantering. Sanering eller rivning av asbest kan innebära en stor kostnadsökning för fastighetsägaren." TCO vill peka på en annan konsekvens – det nya arbetssättet innebär risker med ökad exponering för asbest. Även om asbestförbudet för byggnader infördes i början av 1980-talet, består landets husbestånd till stor del byggnader från asbesteran. Särskilt som rekommenderad praxis hittills varit att inte röra, utan bygga in de asbesthaltiga materialen/produkterna, kan det vara vanskligt att tona ner

asbestrisken som något som tillhör dåtiden. Vid plötsligt skarpt läge riskerar uppmärksamheten och kunskapen att saknas. Denna ökade exponeringsrisk kräver ökad riskmedvetenhet hos arbetsgivare, byggansvariga, berörda anställda, skyddsombud och även Arbetsmiljöverkets inspektörer.

TCO kan konstatera att asbestproblematiken fortsätter att skapa stora risker. Utöver att implementera direktivet är det därför viktigt att med breda åtgärder minimera skaderiskerna med asbest för arbetstagare i synnerhet men också i övrigt i samhället.

Föreskriftsändringarna innebär sammanfattningsvis en sänkning av luftgränsvärdet för asbest enligt direktivimplementering samt att lagfästa sådant som redan praktiserats och varit vedertagen praxis sedan länge. Sänkningarna genomförs i två steg, där det andra steget genomförs först 2029. Sänkning till 0,01 nu och analysera vilken nivå sedan, utifrån fiberräkning etc.

Det direktivsstyrda omfattar också exempelvis undersöknings- och identifieringsplikt, utbildningskrav och medicinska kontroller. Utöver det direktivsstyrda, finns krav på skyddsutrustning och hygienrutiner vid asbestrivning (luftomsättning, skyddsutrustning, slussning och rengöring), som bedöms ha varit praxis i Sverige länge.

TCO välkomnar att rådande praxis kodifieras och införs i Arbetsmiljöverkets bindande föreskrifter.

I vissa av Arbetsmiljöverkets beskrivningar av arbete relaterat till asbest ges intrycket att det är ett minskande problem för en krympande grupp. TCO manar till försiktighet och fortsatt uppmärksamhet på asbestfrågan, så den inte marginaliseras. Det behöver säkerställas att direktivkraven på utökad utbildning realiserar i befintlig utbildning, så det inte är diskrepans mellan regler och tillämpning. Detsamma gäller tillståndsgivning och skyddsutrustningsanvändning.

Sålunda anser TCO att ändringsförslagen är bra, men vill betona vikten av att även tillämpningen – i alla led – också blir det. Det är viktigt att skyddet för alla arbetstagare som kommer i kontakt med asbest stärks.

TCO tillstyrker ändringarna i Arbetsmiljöverkets förslag.

Therese Svanström
Ordförande

Martine Syrjänen Ståhlberg
Utredare